

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРИСУТНІСТЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто проблему припливу іноземного капіталу на вітчизняний банківський ринок. Зроблена спроба визначити переваги та недоліки присутності іноземного банківського капіталу в Україні та дати деякі рекомендації щодо зниження потенційних загроз для української економіки.

Ключові слова: іноземний капітал, глобалізація, банківська система, філії, приписний капітал.

Annotation. In the article the problem of arrival of foreign capital is considered to the domestic bank market. An attempt to select the positive and negative sides of presence of foreign bank capital in Ukraine and give some recommendations concerning diminishing of potential threats for the Ukrainian economy is done.

Key words: foreign capital, globalization, banking system, branches.

Вступ. Інтеграція фінансової системи України у світовий фінансовий простір зумовлює необхідність детальнішого дослідження особливостей банківської діяльності в умовах глобалізації фінансових ринків, адже забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних банків – важливе завдання сучасного етапу розвитку банківської системи.

Глобалізація – це передусім переплетіння економік, економічний процес, суттю якого є міжнародний обмін продуктами, ресурсами, капіталом, технологіями. Процес глобалізації незворотний. Усі країни нині стоять перед вибором: підтримати процес глобалізації чи бути виключеними з економічного прогресу. Не є винятком і Україна, яка переживає процес прискорення інтеграції шляхом розширення присутності в її економіці іноземного капіталу.

Проблеми присутності на українському банківському ринку іноземного капіталу вивчалися у роботах учених-економістів, таких як О.Бутенко, Н.Версаль, Д.Гладких, Г.Журавська, Р.Олейник, А.Святненко, Н.Шелудько та ін. У працях цих науковців аналізуються проблеми приходу іноземних банків на банківський ринок України. Однак проведені наукові дослідження не вирішують у повній мірі проблем, які виникають, а тому і надалі питання присутності іноземного капіталу на вітчизняному банківському ринку залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення сучасного стану присутності іноземного банківського капіталу на ринку України, а також окреслення основних наслідків такої присутності для українського банківського сектора і для економіки загалом.

Результати. Вітчизняна банківська система переживає процес прискорення інтеграції шляхом розширення присутності в ній іноземного капіталу. Слід зазначити, що присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Водночас існують досить серйозні фінансові та економічні ризики швидкого зростання частки іноземного банківського капіталу, пов'язані з можливою втратою суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливим посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відпливом фінансових ресурсів [5, с.24]. Тому вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг повинно бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України.

У 2005 році в Україні налічувалось 23 банки з іноземним капіталом, 9 із яких – зі 100% іноземним капіталом. Їхня частка в сукупному капіталі банківської системи сягала 22%. Протягом 2006 – 2007 років кількість банків з іноземним капіталом продовжувала збільшуватися. У 2006 році в Україні було вже 28 банків з іноземним капіталом. Із них 11 – зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Станом на 1 лютого 2007 року таких банків уже було 35, у тому числі 13 зі 100-відсотковим іноземним капіталом [6, с.70].

Рис.1. Динаміка зростання присутності іноземного банківського капіталу*

* Складено на основі [6].

Іноземний банківський капітал представлений такими країнами, як Австрія (“Райффайзенбанк Україна”); США (“Сітібанк Україна”, Міжнародний іпотечний банк); Франція (“Каліон Банк Україна”); Польща (Банк “Пекао” (Україна)); Нідерланди (“ІНГ Банк Україна”, Банк “Ренесанс Капітал”); Німеччина (“ХФБ Банк Україна”); Росія (Внешторгбанк) та інші. Сьогодні присутність іноземного капіталу в банківській системі складає близько 30%. Таким чином, іноземний капітал займає дедалі більше місця в банківській системі України.

Наслідки для українського банківського сектора і для економіки загалом із допуском таких іноземних інвестицій трактуються неоднозначно. Пропонуємо проаналізувати умови приходу та функціонування іноземного банківського капіталу у фінансовому секторі України та зробити висновки щодо наслідків таких процесів.

Основним фактором привабливості національної банківської системи для іноземних банків є отримання більш високого прибутку за умови прийнятної ризику. Частка іноземного капіталу залежить від величини банківської чистої маржі, прибутковості банківського сектора, кредитоспроможності країни, економічної та політичної стабільності, торговельних зв'язків, особливостей банківських систем, економічних факторів (ВВП на душу населення, рівень інфляції, реальні процентні ставки).

Наскільки приваблива Україна для приходу сюди іноземного банківського капіталу? Наразі в Україну з її потенціалом спрямовується значно менше інвестицій, ніж таким малим за чисельністю населення країнам, як Боснія, Сербія і Чорногорія. Перешкодою виступають ризики, які пов'язані із законодавчим полем і бюрократичними затримками.

Проте навіть цей факт не стримує зарубіжні фінансові установи. У Raiffeisen дали кількісну оцінку потенціалу України – щорічний приріст споживчого кредитування може становити – 16%, емісії платіжних карток – 38%, іпотечного кредитування – 56%. За прогнозами австрійців, ринок банківських послуг України до 2010 року збільшиться у п'ять разів [7]. Наразі України приваблює європейські банки недорозвиненістю свого банківського сектора, що означає високий потенціал зростання, і сусідством з Євросоюзом.

Особливе місце в проблемі припливу зарубіжного банківського капіталу займає питання про філії іноземних банків в Україні. На нашу думку, власне така форма містить потенційні загрози для вітчизняної економіки. З іншого боку, відкриття філій та їх доступ на національний ринок банківських послуг є однією з умов вступу України до СОТ. Однак правовий статус цього учасника ринку є особливим, оскільки діяльність філій іноземних банків значною мірою регулюється законодавством країни, в якій зареєстровано материнський банк. Враховуючи вищевказане, слід зазначити, що оптимальний вибір у цій сфері потребує чітких уявлень про переваги та недоліки.

Серед позитивних наслідків присутності іноземного капіталу на фінансовому ринку України можна виділити такі:

- швидке та ефективне впровадження передових методів банківської діяльності (система менеджменту іноземного банку та наявність новітніх інформаційних технологій може покращити ефективність функціонування національної банківської системи, сприятиме підвищенню корпоративної культури банківської справи і культури продажів банківських послуг. Проте не варто переоцінювати власне технології іноземних банків. Українські банки в технологічному сенсі (комп'ютерні системи, програмне забезпечення) складають досить серйозну конкуренцію);

- розширення спектра банківських послуг і підвищення їх якості;
- зниження рівня відсоткових ставок за кредитами. (Проте тут існують деякі перепони, адже будь-яка материнська компанія, банк чи фінансова організація, яка дає ресурси дочірній структурі, мають обмеження обсягів таких ресурсів – ліміти для країн, для груп тощо. У будь-якому випадку материнська компанія не буде давати більше ресурсів, ніж банк може залучити на місцевому рівні);

- підвищення міжнародного фінансового рейтингу України та збільшення обсягів іноземних інвестицій у її економіку;

- посилення розвитку конкуренції та прискорення процесу оптимізації інституційної структури вітчизняної банківської системи та наближення її до стандартів країн із розвиненою ринковою економікою;

- запровадження міжнародного досвіду фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків, що набуває особливо важливого значення в умовах майбутніх об'єднань, поглинань і злиття банків;

- активізації участі в об'єктивних світових глобалізаційних процесах із можливістю врахування та недопущення негативних їх наслідків для вітчизняного банківського сектора;

- підвищення прозорості та безпеки банківського сектора та зменшення залежності банківської системи від внутрішніх політичних та економічних ризиків;

- залучення іноземного капіталу сприятиме зменшенню корупції, легалізації заробітної плати та відповідному збільшенню соціальних відрахувань, підвищенню стандартів гарантування вкладів.

Водночас залучення іноземного капіталу має й серйозні проблеми не лише для банківської системи, а й для вітчизняної економіки та економічної безпеки держави в цілому.

До негативних чинників присутності іноземного банківського капіталу на вітчизняному фінансовому ринку можна віднести:

- цілі діяльності банків з іноземним капіталом не обов'язково збігаються з національними інтересами та цілями соціально-економічного розвитку країни. Структурна відсталість та інституційна слабкість економіки України робить можливість такого деформованого розвитку досить реальною;

- іноземні банки можуть бути менш схильними до здійснення кредитної діяльності у приймаючій країні, наприклад, коли економічна ситуація в країні різко змінюється, або ж можуть надавати кредити тільки великим компаніям з іноземним капіталом;

- іноземні банки можуть проводити спекулятивну діяльність, не надаючи повного спектра якісних банківських послуг. Таке спостерігалось в Україні в другій половині 1990-х років, коли основною метою приходу частини іноземних банків було інвестування в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Після зниження ставок по ОВДП та зниження обсягів спекулятивних прибутків від цих операцій такі банки (зокрема “Кредіт Свісс Фьорст Бостон Україна” та “Сосьєте Женераль Україна”) згорнули свою діяльність на українському ринку банківських послуг;

- низький контроль за прямими іноземними інвестиціями у вітчизняну економіку, що здійснюються через філії іноземних банків, може призвести до того, що, кредитуючи економіку, іноземні банки віддаватимуть перевагу галузям з високим рівнем прибутку та низькими ризиками, розвиток яких не створюватиме конкуренції для іноземних підприємств. Водночас стратегічні для економічної безпеки країни підприємства з невисокою кредитоспроможністю (наприклад, зорієнтовані на експорт гіганти металургійної, хімічної, машинобудівної промисловості з національним капіталом) або взагалі не кредитуватимуть, або ж їм надаватимуть кредити на жорсткіших умовах. Ця ситуація може негативно позначитися на платіжному балансі країни;

- присутність іноземного банківського капіталу може становити загрозу для економічної безпеки країни через можливий неконтрольований вплив капіталу та фінансових ресурсів. Початковий вплив іноземного капіталу у вигляді відкриття філій та, особливо, придбання нерезидентами частки або всього статутного капіталу вітчизняних банків з часом може призвести до серйозного впливу ресурсів з країни та виведення за кордон отримуваних доходів;

- зростання залежності економіки, зокрема ринку праці та бюджету, від ефективної роботи інвесторів, монополізація ринку та гіпотетична можливість політичної залежності від іноземців.

- загроза для грошово-кредитної політики (філії іноземних банків керуються у своїй діяльності банківським законодавством країн, де розташовано материнські банки, і тому НБУ не зможе контролювати, а українське законодавство регулювати їхню діяльність. Така ситуація значно ускладнить можливості проведення суверенної монетарної політики).

Тому необхідним є запровадження відповідних механізмів регулювання, а також додаткових вимог з боку приймаючої країни, включаючи розмір приписного капіталу, надання такої ж фінансової та статистичної звітності, як у місцевих банків. Багато країн світу вимагають від філій участі у вітчизняних схемах захисту вкладів.

В українському законодавстві повинні бути закріплені норми щодо обов'язкового виконання філіями всіх економічних нормативів встановлених НБУ та розширення повноважень НБУ в частині отримання інформації про закордонні материнські банки та контролю за діяльністю філій у нашій країні.

Висновки. Вихід на фінансовий ринок України провідних міжнародних фінансових компаній є проявом глобалізації фінансових ринків та підтвердженням прибутковості банківського бізнесу в Україні та потенційних можливостей вітчизняної економіки. З метою збереження економічної незалежності держави необхідно забезпечити поступове збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі України. Зміцнювати та розвивати банки з державним капіталом, які спеціалізуються на забезпеченні стратегічних соціальних, структурних і зовнішньоекономічних завдань економічного зростання. Активніше вживати заходів щодо підвищення рівня концентрації національного банківського капіталу.

Провідні фахівці пропонують ввести законодавчу заборону на відкриття філій банками з офшорних зон надавати дозвіл лише тим іноземним банкам, які мають високі показники рейтингу від провідних рейтингових агенцій, та чітко впровадити продаж банків із національним капіталом зарубіжним власникам. У цьому аспекті аналітики пропонують встановлювати верхню межу участі іноземного капіталу в банківській системі

України. Зі світової практики відомо, що оптимальне значення цього обмеження, яке дає змогу залучати іноземний капітал в економіку, не допускаючи суттєвого ризику погіршення стабільності роботи банківської системи, становить 49%. Деякі українські економісти, враховуючи сучасний стан банківської системи, дотримуються думки, що частку іноземного капіталу потрібно обмежити не 49, а 40 відсотками [5,с.27].

Доцільними є пропозиції щодо закріплення за філіями приписного капіталу на рівні капіталу новостворених українських банків – резидентів.

Запровадити функціональні обмеження і передбачити для філій іноземних банків дозвіл на проведення лише оптових операцій, зокрема з обслуговування українських банків.

Усе це сприяло б підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи, що надзвичайно важливо в умовах лібералізації міжнародного руху капіталу та глобалізації фінансових ринків, а з іншого боку, дозволило б зняти тиск із боку країн ЄС, оскільки українське законодавство містило б право на відкриття філій іноземних банків в Україні.

Україна послідовно реалізує стратегію вступу до Євросоюзу і Світової організації торгівлі (СОТ). Інтеграція України до світового фінансового простору спонукає до прискореного розвитку вітчизняного фінансового ринку. При цьому пріоритетне значення повинно відводитися національним інтересам і збереженню політичного та економічного суверенітету країни.

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність”// Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – №1. – С.3–47.
2. Версаль Н.І. Проблеми відкриття філій іноземних банків // Фінанси України. – 2004. – №5. – С.100.
3. Гладких Д. Проблеми і перспективи залучення іноземних інвестицій у банківську систему України // Вісник НБУ. – 2005. – №10. – С.13.
4. Лютий І., Юрчук О. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу // Вісник НБУ. – №11. – 2006. – С.18–25.
5. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи // Вісник НБУ. – №1. – 2007. – С.24–27.
6. Основні показники діяльності банків України // Вісник НБУ. – №3. – 2007. – С.70.
7. Центр наукових досліджень НБУ. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі та вплив на нього// [http //bank.gov.ua](http://bank.gov.ua).